

Redakce časopisu Porta Balkanica; Králová, Kateřina

Balkán opatřujeme negativními nálepkami, aniž bychom věděli, čím si tamní lidé prošli : rozhovor s Kateřinou Královou

Porta Balkanica. 2016, vol. 8, iss. 2, pp. [76]-80

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137010>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

BALKÁN OPATŘUJEME NEGATIVNÍMI NÁLEPKAMI, ANIŽ BYCHOM VĚDĚLI, ČÍM SI TAMNÍ LIDÉ PROŠLI

Rozhovor s Kateřinou Královou

redakce

PhDr. Kateřina Králová, Ph.D. (* 1976) působí na Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Studium absolvovala na Univerzitě Karlově a Philipps Universität v německém Marburgu. Během studií získala mnohá prestižní stipendia včetně Fulbrightovy komise (Yale University, 2008/09). Dlouhodobě se věnuje historické paměti a sociálnímu postavení obětí politického a společenského bezpráví v soudobých dějinách, zvláště pak řecké občanské válce, antisemitismu a osudu nacistických obětí v poválečné jihovýchodní Evropě a především v Řecku. Co Vás přivedlo k zájmu o Balkán?

Dějiny 20. století. Často máme pocit, jak moc jsme tady ve střední Evropě trpěli a jak jsme se stali obětí vetřelců, utlačovatelů, okupantů: Lidice, Ležáky, Terezín, Jáchymov atd. O ostatních zemích toho, i přes výuku světových dějin na našich školách, víme málo. Ano, učili jsme se o impériích a jejich rozpadu, o utváření národních států, o světových válkách a revolucích, ale každodennost nám uniká. Ať už v podobě útrap, nebo malých hrdinství. Když jsem poprvé – před asi patnácti lety – debatovala o soudobých dějinách Řecka, které dnes zkoumám především, se svými přáteli, řeckými studenty na univerzitě v německém Marburgu, opakovaně jsem se sama sebe ptala, jak je možné, že se tyto příběhy vůbec nedostaly do našeho povědomí. Jak je možné, že nevíme o jejich obětech, válkách a vyrovnání s minulostí víc? Jak je možné, že si Balkán opatřujeme negativními nálepkami, aniž bychom věděli, čím si tamní lidé prošli? Tehdy jsem se rozhodla, že bych snad mohla přispět svou troškou do mlýna a pokusit se stávající obraz rozšířit, obohatit.

Kde se na Balkáně cítíte nejlépe a proč?

Vzhledem k mému výzkumu a tudíž i nejčastěji směřovaným cestám je to bezesporu Řecku. Jaké-

koliv Řecku: v době růstu i v době krize. Ať už to jsou ostrovy (i když moři coby Středoevropanka stále moc nerozumím), hory, města nebo venkov. Nedám dopustit na Soluň, kde jsem strávila krásný rok svého života, na Volos, ale ani na Athény. Přiznávám, že si mě nezískaly při prvním návštěvě, ale o to více jsem k nim časem přilnula. Nedám dopustit na putování po horách – Pilio, Arkádie, jižní Epirus, Zagorochoria, Rodopy. Nezapomenutelné pro mě zůstanou zážitky z ostrovů Lesbos, Aigina, Skopelos, Samothraki a samozřejmě z Kréty. Dveře mi všude otevírá znalost jazyka. Pokud se člověk domluví světovými jazyky, je to tak nějak samozřejmé, když ale mluvíte takzvaně kolibřím jazykem státu s počtem obyvatel České republiky, otevírá vám to dveře a – troufám si tvrdit – i srdce místních. Alespoň v Řecku tomu tak je.

Co Vás nejvíce překvapilo při cestách po jihovýchodní Evropě?

V Řecku to byla pohostinnost. Každodenní drobnosti, jako že se v taverně nedbá na zavírací dobu kuchyně nebo že se prodavači a prodavačky vždy usmívají. Lidé jsou připraveni alternativně řešit těžkosti, s nimiž se potkáváte. Pokud se s ně-

kým dáte do řeči, míra empatie je mnohem vyšší než u nás. Ale samozřejmě nelze generalizovat. Nesporně je všude rozdíl mezi městem a venkovem, turistickým centrem a odlehlou lokalitou. A opět záleží i na schopnosti dorozumět se místním jazykem: v Albánii a v Rumunsku zůstávám cizinkou, v zemích hovořících slovanskými jazyky je to lepší, v Řecku s ohledem na jazyk se cítím jako doma, možná víc než doma, i když tam nemám žádné kořeny ani rodinné zázemí.

Můžete se podělit o nejsilnější zážitek?

Psal se rok 2000 a mí řeční přátelé v Německu mě přesvědčili, že bych se měla v létě vydat do Řecka. Byla jsem tehdy studentkou a můj rozpočet na cestování byl značně limitován, proto jsme se s přítelem rozhodli procestovat Řecko stopem. Měli jsme za sebou hodně zkušeností ze střední a západní Evropy, ale poprvé jsme stopovali v jihovýchodní Evropě. A navíc v zemi, jejíž jazyk jsme absolutně neovládali. Bez ohledu na věk řidičů i na to, jestli nás svezl stařík z vedlejší vsi, imigrant z Albánie nebo úředník z Athén, setkali jsme se s pochopením, pohostinností, ba s nadšením, že objevujeme jejich krásnou zemi. Ochutnali jsme spoustu místních specialit, ubytovali se v nejedné řecké domácnosti a podívali se na místa, která jsou očím turistů často nedostupná. Samozřejmě se dnes v důsledku globálních problémů setkáme s větší obezřetností Evropou napříč, přesto si troufám říct, že otevřenost lidí na Balkáně je větší než v České republice. V tomto ohledu nej-

sem ochotná přijmout otřepanou floskuli, že česká odměřenost se odvíjí od naší historické zkušenosti nebo „národního charakteru“, ale to by bylo na jiné a delší povídání.

Jaká kniha z jihovýchodní Evropy pro Vás byla v poslední době nejvíce inspirativní, v čem?

To je obtížné, protože velmi záleží na tom, v jaké kontextu se o knihách bavíme. Co do beletrie jsem byla naprosto nadšená novelou Sofie Nikolaidou *Tančící sloni* (doslovný překlad, 2012) založenou na dvou paralelních příbězích, životu teenagera a jeho rodiny během současné řecké krize propojeným s příběhem justičních procesů z doby občanské války. Tato kniha je už k dostání elektronicky v anglickém překladu pod názvem *Scapegoat* (Obětní beránek, 2015) a doufám, že se snad dočká i překladu do češtiny. Z odborných knih v češtině jsem velmi přivítala publikace Jana Pelikána et al. *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje* (2016). Tým českých balkanologů a historiků úspěšně a uceleně zaplnil mezeru co do zpracování současného dění v zemích bývalé Jugoslávie a v Albánii. A samozřejmě bych mohla pokračovat odbornou literaturou vydanou v angličtině, němčině nebo řečtině. Celkově bych řekla, že se v posledních pár letech vydává stále více opravdu kvalitních odborných publikací z pera autorů pocházejících ze zemí jihovýchodní Evropy, a to jak v jejich rodných jazycích, tak v anglickém (nebo německém) jazyce.

Která osobnost podle Vás buduje pozitivní obraz jihovýchodní Evropy u nás a ve světě? Čím?

Přiznávám, že je těžké uvažovat o globálním publiku, proto jej alespoň rozdělím na to české a světové. U nás si moc cením práce MUDr. Edib Jaganjace, a to jak z doby jeho působení v Sarajevu pod záštitou Člověka v tísni, tak jeho mimořádnou, cenami ověřenou knihou *Sarajevská princezna* (2015), přičemž nechci opomíjet jeho nesporný přínos společnosti coby lékaře. Světově pak asi Rita Sahatçiu Ora, britská zpěvačka a herečka původem z Kosova. Rita Ora má z mého pohledu mnohem větší možnost oslovit globální publikum než kterýkoliv z politiků či aktivistů. Její popularizace genderových témat, mobilizace na podporu uprchlíků i agitace pro získání finanční podpory na výzkum rakoviny či eboly jsou neodmyslitelně spjaté s její kosovskou (křesťansko-muslimskou) identitou. Ostatně ceremonie při jmenování čestnou velvy-

Athény (vlevo), Kréta (nahore), Pilio (následující strana)

slankyní Republiky Kosovo se zúčastnili i manželé Blairovi. Nepřísluší mi posuzovat umělecký přínos a udržitelnost těchto kroků v rámci dlouhodobého časového horizontu. Naše doba je rychlá a věci se mění obratem, ale právě v této době může mít deklarovaný postoj celebrit větší okamžitý dopad než politické kroky nebo vědecká práce.

Jaká událost či informace z Balkánu Vás v poslední době nejvíce zaujala? Proč?

Za mě asi jednoznačně pozitivní přístup Srbska a jeho politiků k uprchlíkům. V kontextu uprchlické krize toho bylo hodně řečeno o přístupu Německa. Mnohé se napsalo o tom, že stárnoucí Německo uprchlíky potřebuje. Jistě byl pozitivní přístup Berlína i mnohokrát rozporován. O vstřícném přístupu srbských občanů a odvážné prouprchlické rétorice srbských politiků se ale mlčí. Skeptik může určitě namítat, že Srbsko jen sbírá body pro vstup do EU. Nicméně postoj k uprchlické otázce nikdy nebyl předmětem přístupových jednání, a přesto se Srbsko celkově za-

chovalo lidsky. Lidštěji než mnohé členské země Evropské unie. Opět lze zahrnout mezi občany empatické vůči lidem prchajícím před válkou také Řeky, především obyvatele oblastí, které se staly epicentrem uprchlické krize. To ostatně dokládá nominace řeckých ostrovů na Nobelovu cenu míru v roce 2016. Jejich přístup je o to úctyhodnější, že se sami potýkají s existenčními problémy, o nich si zatím našťestí můžeme nechat jen zdát.

Co typicky balkánského Vám v Česku nejvíce chybí a proč?

Otevřenost a dobrá nálada, být nad věcí v pozitivním (nikoli negativním) smyslu. Víte, že v Řecku je „sarkasmus“ pejorativním výrazem? Dlouho jsem nechápala proč. V poslední době mám pocit, že náš „sarkasmus“ hraničí s životním pesimismem.

Kterou osobnost (i historickou) z Balkánu byste ráda pozvala na kávu nebo pivo a proč?

Musím říct, že jste mě trochu zaskočil. Myslím, že kdybych měla na každý den jednu osobnost,

naplnila bych nejméně rok. Zkusím být ale stručná, a proto vybírám osobnosti, které jsem vlastně jen o pár desetiletí minula. Sama často dělám rozhovory s pamětníky a znám nepříjemný pocit, že osoba, s níž jste si přál nahrát interview nebo se zeptat ještě na pár otázek, které zůstaly nezodpovězeny, už není mezi námi. Omezím se na jedinou kategorii, kategorii umělců, protože kontext jejich práce je pro mě důležitý a často těžko uchopitelný. Rozhodně bych stála o kávu nebo pivo se spisovatelem Nikosem Kazantzakisem a Ivo Andrićem. Možná bych je dokonce pozvala oba společně. Jejich vnímání historických událostí, dobový kontext a předtuch budoucího vývoje jsou pro mě natolik fundamentální a prorocké, že bych chtěla znát jejich původ a východiska. Jen doufám, že by nezůstalo pouze u jednoho setkání. Naopak ženy, které bych chtěla potkat, se časově úplně neslučují. V době zralého věku Halide Ebid (turecká novinářka a feministka) byla Melina Mercouriová (řecká herečka, zpěvačka a politička) teprve dívkou. Avšak obě pro mě představují spojení Západu a Východu, setkání Orientu a Okcidentu. Doba, ve které působily, navíc nebyla pro ženu-intelektuálku vysokých ambicí jednoduchá ani na jedné straně pomyslné evropské hranice. Opravdu bych se o jejich intelektuálních i politických snahách ráda dověděla víc a literatura ani akademický výzkum na mé otázky neodpovídají.

Na čem právě teď pracujete, čemu se momentálně věnujete?

Píšu další knihu. Poprvé jsem se rozhodla psát od A do Z v angličtině a doufám, že uspěji. Není to jednoduché, nikdy jsem nebyla vzdělávána v anglosaském systému, ale publikovat v češtině o přeživších holokaustu v Řecku příliš nedává smysl. Tato drastická kapitola dějin zarámovaná jako případová studie jedné země je poučná nejen v rámci studia dějin holokaustu, ale jako příběh traumatické rekonstrukce, která přichází po ničivém konfliktu, v rámci něhož došlo ke genocidě menšiny. Osobně pro mě odráží rodinný příběh i zbožné přání – jakkoliv naivní – aby se něco podobného nikdy neopakovalo. Pevně doufám, že nepůjde jen o příběh jediné menšiny, ale že budu schopna alespoň naznačit lidské utrpení a stejně lidskou vůli začít „nový život“. To ovšem neznamená, že bych zanevřela na české čtenáře. Naopak! Má pilotní studie založená na osobních výpovědích přeživších byla již vloni publikována v širším kontextu v knize *Návraty. Poválečná rekonstrukce židovských komunit v zemích středovýchodní, jihovýchodní a východní Evropy* (2016), kterou jsem spolueditovala s kolegyní Hanou Kubátovou. Svůj výzkum se snažím také pravidelně prezentovat české (nejen odborné) veřejnosti. I proto Vám děkuji za dnešní rozhovor! ■